

Universiteit
Leiden
The Netherlands

The United Nations and the Evolution of Global Values

Spijkers, O.

Citation

Spijkers, O. (2011, October 12). *The United Nations and the Evolution of Global Values*. *School of Human Rights Research Series*. Intersentia, Antwerpen. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/17926>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License:

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/17926>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

DE VERENIGDE NATIES, DE EVOLUTIE VAN MONDIALE WAARDEN EN INTERNATIONAAL RECHT (NEDERLANDSE SAMENVATTING)

1 INLEIDING

Een man liep langs het bouwterrein van een nieuwe kathedraal. Hij vroeg een van de werklieden wat hij aan het doen was, en deze antwoordde: “Ik ben stenen aan het breken.” Een tweede bouwvakker zei: “Ik ben mijn salaris aan het verdienen.” En een derde, aan wie de man opnieuw dezelfde vraag stelde, draaide zijn ogen, vol religieuze hartstocht, in de richting van de half afgewerkte kathedraal, en antwoordde: “Ik ben een kathedraal aan het bouwen.”¹

Met deze parabel beschreef de Luxemburgse afgevaardigde tijdens de San Francisco Conferentie de wederopbouw waarmee de internationale gemeenschap na afloop van de Tweede Wereldoorlog was begonnen. Hij herinnerde zijn collega's aan het grote belang van de taak die zij gezamenlijk probeerden te verwezenlijken. De kathedraal in aanbouw was de Verenigde Naties. De blauwdruk van deze Organisatie-in-oprichting, het Handvest, werd door de afgevaardigden van vijftig landen in San Francisco getekend op 26 juni 1945.

Dit onderzoek gaat over dat Handvest. Het beschrijft welke mondiale waarden aan de basis stonden van dit document en wat er met die waarden gebeurd is in de afgelopen zesenzestig jaar. De ontstaansgeschiedenis van deze “grondwet van de wereld,” zoals het Handvest ook wel wordt omschreven, is allereerst onderzocht. Hoewel de *travaux préparatoires* van het Handvest al eerder zijn bestudeerd, is dat nooit gedaan vanuit een mondiale waardenperspectief. De verdere evolutie van die waarden, door de Verenigde Naties, wordt eveneens geanalyseerd. De nadruk ligt op de resoluties van de Algemene Vergadering, omdat de Vergadering het meest geschikte hoofdorgaan van de Organisatie is om met gezag een dergelijke mondiale discussie over waarden te leiden.

¹ Verenigde Naties, *Documents of the United Nations Conference on International Organization* (22 volumes), vol. 1, p. 504.

2 PROBLEEMSTELLING

De Verenigde Naties wordt meestal beschouwd als een politieke organisatie, een samenwerkingsverbond van Staten met een aantal diverse en zeer ambitieuze taken. Meestal richt het onderzoek zich op de manier waarop de VN heeft getracht deze taken te realiseren, onder meer door haar lidstaten, via het internationaal recht, te verplichten zich te houden aan tal van normen en beginselen. In deze studie ligt de nadruk op de ontwikkeling van ideeën, of meer specifiek: op de definitie en de verdere evolutie van een beperkt aantal mondiale waarden in het werk van de Verenigde Naties.

Het nut van het schrijven van een dergelijke VN-ideeëngeschiedenis werd al eerder ingezien. Zo constateerde Jan Pronk, prominent Nederlands politicus en speciale vertegenwoordiger van de VN Secretaris-Generaal in de Soedan, dat er behoefte was aan een “geschiedenis” van de Verenigde Naties als waardengemeenschap:

De [Verenigde Naties] is meer dan een internationaal overlegorgaan [...], meer ook dan een organisatie die door de samenbundeling van macht op consensusbasis kan ingrijpen als de internationale vrede en veiligheid worden bedreigd, meer ook dan een samenstel van organisaties die programma's uitvoeren ten gunste van vrede, ontwikkeling en armoedebestrijding. De Verenigde Naties is ook een waardegemeenschap. Door middel van intensief en continue internationaal overleg, is wereldwijde consensus bewerkstelligd over beginselen, normen en waarden. De resultaten zijn vastgelegd in charters, verdragen en resoluties. Zonder dit alles had de Verenigde Naties nooit effectief kunnen optreden, noch bij de uitvoering van programma's, noch wanneer internationaal ingrijpen gewenst wordt geacht. Er kan een geschiedenis van de Verenigde Naties worden geschreven vanuit deze optiek: de ontwikkeling van waarden om aldus de uitdagingen gezamenlijk beter het hoofd te kunnen bieden. De basis is vastgelegd in het Handvest van de Verenigde Naties en in de Verklaring van de Rechten van de Mens. In deze teksten gaat het om vrede, mensenrechten, de menselijke waardigheid, internationale economische en sociale samenwerking, respect voor het beginsel van gelijke rechten en zelfbeschikking van alle volken, territoriale integriteit van alle staten en andere basiswaarden.²

Er zijn drie belangrijke redenen voor het beschrijven van de evolutie van mondiale waarden in het werk van de Verenigde Naties. In de eerste plaats is de VN-bijdrage aan de evolutie van waarden en ideeën ondergewaardeerd. Een tweede reden is dat een dergelijke beschrijving kan laten zien hoe invloedrijk ideeën kunnen zijn in de mondiale politiek. De nadruk op het falen van de VN in specifieke gevallen –zoals bij de volkerenmoord in Rwanda en Srebrenica in de jaren negentig - doet geen recht aan het succes van de VN in de ontwikkeling van nieuwe, en zeer

² Jan Pronk, 'Een nieuwe jas voor de Verenigde Naties' (2007), p. 187.

invloedrijke, ideeën. Deze ideeën hebben grote invloed gehad op de praktijk, bijvoorbeeld op het proces van dekolonisering en de bevordering van mensenrechten. Ten derde, recentelijk hebben meerdere invloedrijke politici gebruikgemaakt van het mondiale waarden-discours om de doelstellingen van hun buitenlands beleid te beschrijven. Mondiale waarden zijn mede daarom uitgegroeid tot een populair object van studie, vooral in de disciplines van het internationale recht, de politieke wetenschappen en de wijsbegeerte. Veel internationale juristen vragen zich af of de internationale rechtsorde is veranderd van een in wezen waarde vrij samenwerkingsverband tussen soevereine en onafhankelijke Staten, in een meer kosmopolitische rechtsorde, gebaseerd op gedeelde universele waarden en gemeenschappelijke belangen. Kosmopolitische filosofen hebben sinds de Oudheid al gepleit voor een door gemeenschappelijke belangen en waarden gekenmerkte wereldorde. Mede vanwege de globalisering kent het kosmopolitisme in de afgelopen jaren een sterke opmars: in plaats van een theoretische utopie, lijkt een kosmopolitische visie op de wereld, waarin verschillende volkeren uiteindelijk een eenheid vormen, steeds meer een mogelijke beschrijving te worden van de actuele werkelijkheid. De Verenigde Naties speelt een centrale rol in deze ontwikkeling.

3 ONDERZOEKSVRAAG

Het doel van deze studie is om de documenten van de Verenigde Naties te bestuderen vanuit een waardenperspectief. Allereerst wordt een beschrijving gegeven van de “geboorte” van de belangrijkste naoorlogse waarden in 1945. Vervolgens wordt de evolutie van deze fundamentele waarden onderzocht. Deze studie beperkt zich niet tot het geven van een beschrijving van deze evolutie. De invloed van de VN op het wetenschappelijke – en dan vooral filosofische – waardendiscours is ook geanalyseerd, en, *vice versa*, de invloed van wetenschappelijke theorieën op de VN. De onderzoeksvraag luidt als volgt:

Op welke manier en in welke mate hebben morele standpunten, gedefinieerd in de taal van mondiale waarden, de oprichting van de Verenigde Naties en vervolgens de evolutie van haar doelstellingen, beginselen en beleid mede bepaald? Hoe heeft de Verenigde Naties op haar beurt deze morele opvattingen beïnvloed door middel van haar eigen bijdragen aan het waarden-debat, en door haar bijdragen aan de vertaling van deze mondiale waarden in de taal van het internationale recht, in het bijzonder door middel van de adoptie van algemene resoluties, verklaringen, en verdragsteksten?

Om antwoord te geven op deze onderzoeksvraag, zijn de archieven van de Verenigde Naties bestudeerd. De mondiale waarden die de geboorte van de Verenigde Naties bepaald hebben zijn geïdentificeerd. Ook wordt beschreven hoe

deze waarden in de loop der tijd zijn mee veranderd met de veranderende wereld, vooral door middel van de verklaringen van de Algemene Vergadering.

Deze historische beschrijving wordt voorafgegaan door een aantal meer theoretische bespiegelingen over de relatie tussen mondiale waarden, het internationaal recht en de Verenigde Naties. Dit heeft niet alleen tot doel de centrale rol van de Algemene Vergadering in dit onderzoek te rechtvaardigen, maar ook om het potentieel van de Verenigde Naties als een “waarden producerende machine” te laten zien.

4 METHODOLOGIE

In de eerste hoofdstukken zijn enkele centrale begrippen vanuit een algemene, abstracte benadering bekeken. Allereerst is de literatuur over mondiale waarden geanalyseerd. Verschillende definities van het begrip “waarde” zijn onderzocht die als inspiratie hebben gediend bij het formuleren van een definitie die het object van deze studie omschrijft en bepaalt.

Nadat een definitie van mondiale waarden is geformuleerd, wordt een van de belangrijkste aannames van dit onderzoek getoetst: dat een mondiaal plenair orgaan de leidende rol zou moeten spelen in de evolutie van mondiale waarden. Verschillende theorieën, vooral van een kosmopolitisch karakter, worden geanalyseerd. Deze theorieën staan aan de basis van het idee dat er geen betere plek voor de ontwikkeling van mondiale waarden is dan een overlegorgaan waarin, op de een of andere manier, de mening van alle burgers in de wereld vertegenwoordigd is.

De volgende stap is om te bepalen of een dergelijk orgaan bestaat, of dat er een orgaan bestaat dat het in zich heeft uit te groeien tot mondiaal overlegorgaan. De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties wordt voorgesteld als kandidaat. Primaire bronnen en wetenschappelijke literatuur worden geanalyseerd om te bepalen wat de oprichters van de VN precies van plan waren met de Algemene Vergadering, en wat er geworden is van deze plannen. Essentieel hierbij is de vraag hoe de vertegenwoordigers van de lidstaten zelf hun rol in de Algemene Vergadering interpreteren. Zien zij de jaarlijkse bijeenkomsten in New York als een bron van nieuwe ideeën, of slechts als een instrument voor politieke samenwerking? Het een sluit het ander natuurlijk niet uit.

Deel II vormt het beschrijvende gedeelte van deze studie. De nadruk ligt op de bestudering van de primaire bronnen, voornamelijk VN-documenten, en verslagen van VN-besprekingen. De methodologie is identiek in de vier hoofdstukkengewijd aan de bespreking van een mondiale waarde. Allereerst worden de *travaux préparatoires* van het VN Handvest onderzocht. Vervolgens worden de resoluties van de Algemene Vergadering als de ruggengraat van de beschrijving van de verdere evolutie van elk van de mondiale waarden nader

bestudeerd. Hierbij is een selectie gemaakt van de meest relevante resoluties, zoals resoluties waarin de Vergadering algemene beginselen heeft geproclameerd. Dergelijke resoluties zijn meestal “verklaringen” genoemd, door de Algemene Vergadering zelf, om hun bijzondere karakter te benadrukken. Veel verklaringen zijn vergezeld van een actieprogramma, waarvan de uitvoering het onderwerp van opvolgende resoluties is, die elk jaar opnieuw worden aangenomen. Omdat deze studie gaat over de evolutie van de waarden zelf worden deze uitvoeringsresoluties niet in detail besproken.

De mondiale waarden-benadering vereist een methode bij de bestudering van de documenten van de Verenigde Naties, die anders is dan wanneer voor een strikt politieke of juridische benadering gekozen wordt. Omdat de resoluties als verslag van de mondiale ideeëngeschiedenis beschouwd worden, is het belangrijk ook naar de notulen van de bijbehorende discussies te kijken. Dit geldt uiteraard ook voor de discussies die aan de basis stonden van het Handvest zelf. De resoluties en notulen moeten gelezen worden als onderdeel van een groter geheel, als hoofdstukken uit het verhaal van de voortgaande evolutie van het mondiale waarden-discours. Bij het onderzoek naar beraadslagingen en daaruit resulterende resoluties ligt het accent op de inhoud van de resolutiezelf, en op de relatie met andere resoluties. Op welke manier past een bepaalde verklaring in het grotere geheel? Dat is in dit kader steeds de kernvraag. Ook moet gekeken worden naar de argumenten ter ondersteuning van essentiële bepalingen in de resoluties – grotendeels ongeacht welke Staat met deze argumenten gekomen is – en de tegenargumenten. In plaats van de machtspolitiek –waarvan de invloed op het debat zeker niet onderschat wordt – is bestudeerd wat er gebeurt met een bepaalde argumentatie. Waarom “verliest” een idee het van een ander? Is de onderliggende argumentatie van het ene idee consistent met de argumentatie waarop een ander idee, wellicht in een andere context, gebaseerd is? Bij het schrijven van een geschiedenis van ideeën, komen dergelijke vragen op de voorgrond te staan.

De bestudering van de wetenschappelijke literatuur dient om de wetenschappelijke behandeling van die waarde te vergelijken met de manier waarop dezelfde waarde is geïnterpreteerd in de documenten van de Algemene Vergadering. Wanneer de kruisbestuiving tussen de ideeën van de VN en die uit de wetenschap succesvol geweest is, of wanneer nog niet benutte mogelijkheden kunnen worden geïdentificeerd, wordt deze kruisbestuiving uitvoeriger behandeld.

Het doel van dit onderzoek is niet om een volledig overzicht te geven van de rechtsnormen op het gebied van elke afzonderlijke mondiale waarde. Het doel is bescheidener, in die zin dat alleen de bijdrage van de Verenigde Naties is onderzocht. Rechtsnormen van buiten het VN-systeem worden slechts zijdelings behandeld. Aan de andere kant is het werkterrein van deze studie uitgebreider, aangezien bij de bestudering van het VN-systeem niet alleen documenten worden behandeld die als internationale rechtsbronnen gezien moeten worden, maar ook

overige documenten die een rol hebben gespeeld in het waarden-debat. De resoluties van de Algemene Vergadering hebben een belangrijke invloed op de ontwikkeling van het internationaal recht, in die zin dat (een deel van) bepaalde resoluties is omgevormd tot multilateraal verdrag, of doordat de resolutie gewoonterecht verwoordt, of omdat de resolutie gezien wordt als juridisch bindende interpretatie van artikelen uit het VN Handvest zelf. Maar ook resoluties die geen directe invloed hebben gehad op de ontwikkeling van nieuwe rechtsnormen worden behandeld, wanneer ze een rol hebben gespeeld in het waarden-debat. Om dezelfde reden worden invloedrijke VN-rapporten bestudeerd, en worden de *travaux préparatoires* van het VN-Handvest uitgebreid bekeken, hoewel deze, volgens het Verdrag van Wenen inzake het Verdragenrecht, hooguit mogen worden gebruikt als hulpmiddel bij de interpretatie van een verdrag.

Dit alles suggereert wellicht dat de evolutie van mondiale waarden en de evolutie van de normen van het internationale recht twee gescheiden werelden zouden zijn. Dat is zeker niet het geval. Al in het eerste deel van de studie wordt aangetoond dat mondiale waarden alleen kunnen dienen als richtlijn voor de internationale betrekkingen en samenwerking als iemand of iets verantwoordelijk gehouden kan worden voor het verwezenlijken en voor het bevorderen van respect voor deze mondiale waarden. De ideale taal waarin dergelijke verantwoordelijkheden vastgelegd en verdeeld kunnen worden is de taal van het internationaal recht. Daarmee valt de bestudering van de rol van de Verenigde Naties bij de toewijzing van verantwoordelijkheden voor de continue bevordering en eerbiediging van mondiale waarden en de hierop gebaseerde normen binnen het onderzoeksterrein van deze studie. Maar het moge duidelijk zijn dat sommige niet-bindende - of 'politieke' - verklaringen net zo effectief zijn in het bevorderen van respect voor mondiale waarden als sommige multilaterale verdragen.

5 SAMENVATTING PER HOOFDSTUK

5.1 Inleiding

In de inleiding wordt de onderzoeksvraag, probleemstelling en methodologie uiteengezet.

5.2 Mondiale waarden

In het tweede hoofdstuk wordt de volgende definitie van een mondiale waarde voorgesteld:

Een mondiale waarde is een volgehouden en wereldwijd gedeelde overtuiging dat een specifieke toestand van de wereld, die realiseerbaar is, de voorkeur verdient,

vanuit het perspectief van het leven van alle mensen, boven een tegengestelde toestand van de wereld.

Deze definitie is het resultaat van een pragmatische zoektocht naar een werkdefinitie, die als doel heeft het onderwerp van deze studie te verduidelijken en te begrenzen. Enkele elementen van deze definitie zijn nader geanalyseerd. Zo wordt uitgelegd waarom mondiale waarden niet alleen dienen te worden omschreven vanuit het perspectief van Staten, maar ook vanuit het perspectief van het collectief van alle individuele mensen. Ook is een geschikte methode voor het vinden van een lijst van mondiale waarden voorgesteld.

5.3 De Verenigde Naties en mondiale waarden

Als de Conferentie van San Francisco begint in de lente van 1945, is de Tweede Wereldoorlog bijna voorbij. Een belangrijke uitdaging van de overwinnende Staten, verenigd onder de noemer van “de Verenigde Naties,” is om ook na het verslaan van de gemeenschappelijke vijand verenigd te blijven. In de studie wordt aangetoond dat, in de naoorlogse periode, mondiale waarden alle Staten in de wereld hebben weten te verenigen.

De belangrijkste inspiratie voor de lijst van mondiale waarden uit het VN-Handvest was een lijst van “kwaden” die het wereldtoneel domineerden in de zwarte jaren vóór 1945. De verwoestende oorlog inspireerde de deelnemers aan de Conferentie van San Francisco om te streven naar vrede en veiligheid. De onmenselijke behandeling van grote groepen mensen tijdens diezelfde oorlog stond aan de basis van het streven naar universeel respect voor menselijke waardigheid. De koloniale onderdrukking van vele volkeren werd in 1945 nog niet gezien, althans niet door alle Verenigde Naties, als een van de grote kwaden. Een bescheiden voorloper van het recht op zelfbeschikking van alle volkeren vond desondanks een plek in het Handvest. Tot slot vormde de behoefte aan armoedebestrijding, werkgelegenheid voor iedereen, sociale vooruitgang en ontwikkeling de basis voor de laatste waarde, al werd ook deze waarde – ontwikkeling en sociale vooruitgang - maar terloops genoemd in het Handvest. Het element duurzaamheid stond zelfs helemaal niet in het Handvest vermeld.

Deze vier waarden vonden hun plek in artikel 1 van het Handvest. Het Handvest gebruikt echter niet het begrip “waarde,” maar begrippen als “doelstelling” en “beginsel,” die meer gebruikelijk zijn voor verdragsteksten. De beginselen worden gedefinieerd als “regels van actie,” en de doelstellingen als “doel van actie.” Het verband tussen de begrippen die in het Handvest gebruikt worden en het begrip “waarde” zoals gedefinieerd in deze studie wordt als volgt uitgelegd: als de doelstellingen gezamenlijk het “doel van actie” vormen, dan is de “verwezenlijking en bevordering van respect voor mondiale waarden” te omschrijven als dat doel. Als bijvoorbeeld menselijke waardigheid een mondiale

waarde is, dan is het bevorderen van respect voor menselijke waardigheid een doelstelling, en vormt de verplichting om mensenrechten te respecteren het bijbehorende beginsel, dat vervolgens weer wordt uitgewerkt in een uitgebreide verzameling specifieke rechtsnormen die wij kennen als de mensenrechten.

Deze studie laat zien dat de Algemene Vergadering de discussie over mondiale waarden, die gestart is in San Francisco, heeft voortgezet. Omdat een dergelijke kwalificatie van het werk van de Algemene Vergadering niet vanzelfsprekend is, wordt kritisch gekeken naar enkele kenmerken van de Vergadering. Is de Algemene Vergadering daadwerkelijk de “wereldgemeenteraad” geworden die de oprichters voor ogen hadden? In dit onderzoek wordt deze vraag bevestigend beantwoord.

5.4 Vrede en veiligheid

In deel II wordt de rol die de Verenigde Naties gespeeld heeft in de ontwikkeling van mondiale waarden onderzocht. Vrede en veiligheid - de twee worden altijd als één begrip gebruikt - is de eerste mondiale waarde die wordt behandeld. Overigens betekent dit niet automatisch dat dit ook de belangrijkste waarde is. De Verenigde Naties heeft geen rangorde aangebracht in het viertal mondiale waarden dat in deze studie wordt behandeld.

Toch is aan vrede en veiligheid, vooral in het begin, een belangrijke plaats toegekend. Het is niet verrassend dat onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog een gewapend conflict tussen Staten beschouwd werd als het grootste kwaad, en vrede en veiligheid daarom de belangrijkste mondiale waarde. Diezelfde oorlogservaring verklaart ook waarom vrede en veiligheid in eerste instantie gezien werd als de beschrijving van een wereld zonder interstatelijke oorlogen.

De Verenigde Naties heeft enkele pogingen ondernomen om de waarde van vrede en veiligheid te definiëren in positieve zin. Zo is, vooral door UNESCO, geprobeerd om een “cultuur van vrede” te omschrijven. Het probleem met dergelijke positieve definities en omschrijvingen was echter dat ze uiteindelijk neerkwamen op de beschrijving van een perfecte wereld in plaats van een vreedzame en veilige wereld, waardoor de waarde van vrede en veiligheid niet meer te onderscheiden was van andere waarden. Daarom werd vrede en veiligheid door de Verenigde Naties aanvankelijk vooral gedefinieerd in negatieve termen, dat wil zeggen als een situatie zonder internationale conflicten, burgeroorlogen, aanvallen van huurlingen en terroristen, en zonder de wapenwedloop en de ontwikkeling van massavernietigingswapens. Deze zaken zijn door de Veiligheidsraad en/of de Algemene Vergadering bestempeld als directe bedreigingen voor de internationale vrede en veiligheid. Ook zogeheten massavernietigingsziekten en extreme armoede zijn van invloed op de vrede en veiligheid. Deze worden daarom door de Verenigde Naties omschreven als onderliggende oorzaken van bedreigingen van vrede en veiligheid, maar niet als een directe bedreiging.

Enkele recente rapporten van de Verenigde Naties hebben gesuggereerd dat vrede en veiligheid ook moet worden gedefinieerd vanuit het perspectief van de individuele mens, en niet alleen vanuit een Statenperspectief. Een dergelijke verschuiving van perspectief vereist een drastische verandering van de definitie van vrede en veiligheid. Soms wordt wel van de noodzaak van een paradigmaverschuiving gesproken. Armoede, bijvoorbeeld, is net zozeer een onmiddellijke bedreiging voor het leven van een individu als een interstatelijke oorlog. Om het ene als bedreiging van de menselijke ontwikkeling te beschouwen en het andere als bedreiging van de vrede en veiligheid lijkt dan niet logisch. In deze verschuiving van perspectief ligt de nadruk op de introductie en verdere uitwerking van het begrip 'menselijke veiligheid.'

5.5 Sociale vooruitgang en ontwikkeling

De tweede mondiale waarde is sociale vooruitgang en ontwikkeling. De Algemene Vergadering heeft verschillende strategieën en actieplannen voor ontwikkeling opgesteld en aangenomen. Het uiteindelijke doel hiervan was om de lidstaten ertoe aan te sporen gezamenlijk de internationale economische orde te verbeteren, in het bijzonder door het aanpakken van de toenemende ongelijkheid, maar ook door de marginalisering en het absoluut gebrek aan ontwikkeling in bepaalde delen van de wereld tegen te gaan. De Algemene Vergadering benadrukt consequent de primaire verantwoordelijkheid van de lidstaten voor hun eigen ontwikkeling. Maar tegelijkertijd wordt erkend dat alle Staten, en in het bijzonder de ontwikkelde landen, de plicht hebben om ontwikkelingslanden te ondersteunen in hun ontwikkeling.

In deze studie zijn dergelijke plannen en programma's vergeleken met wetenschappelijke theorieën over sociale en verdelende rechtvaardigheid op wereldschaal. De belangrijkste vraag is dan, "wie heeft recht op wat en waarom?" De ontwikkelingslanden, met een meerderheid in de Algemene Vergadering, beweren dat ze het slachtoffer zijn van een internationale economische orde waarvan de regels bepaald zijn door - en in het voordeel werken van - de ontwikkelde landen. Ze vragen om veranderingen die deze orde eerlijker en rechtvaardiger moeten maken. Totdat de hervormingen zijn voltooid, zou er een verplichting bestaan tot vergoeding van de vanwege deze oneerlijkheid geleden schade. Dergelijke eisen zijn gebaseerd op principes van verdelende rechtvaardigheid, in het bijzonder het uitgangspunt dat iedereen recht heeft op een gelijk deel van de goederen, tenzij er overtuigende morele redenen zijn om een andere regeling te rechtvaardigen.

In de wetenschap wordt veelal een onderscheid gemaakt tussen claims gebaseerd op beginselen van (verdelende) rechtvaardigheid, en claims op basis van een absolute plicht, voor degenen die daartoe in staat zijn, om mensen in grote nood

te hulp te schieten. Naar aanleiding van dit onderscheid worden de inspanningen om officiële ontwikkelingshulp te garanderen en de economische orde te hervormen, aan de ene kant, en inspanningen van de Verenigde Naties om noodhulp te bieden bij rampen, aan de andere kant, afzonderlijk behandeld.

Een deel van dit hoofdstuk is gewijd aan een bespreking van het begrip “duurzame ontwikkeling.” De Verenigde Naties heeft erkend dat de toekomstige generaties aanspraak kunnen maken op een deel van dezelfde goederen waar de huidige generatie nu al gebruik van maakt. De promotie van het idee van duurzame ontwikkeling is een van de succesverhalen uit de ideeëngeschiedenis van de Verenigde Naties. Duurzame ontwikkeling wordt zowel in de wetenschap als binnen de VN gedefinieerd als een vorm van ontwikkeling die aansluit op de behoeften van de huidige generatie zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.

Tot slot wordt gekeken naar de “humanisering” van deze mondiale waarde, in het bijzonder door het definiëren van een recht op ontwikkeling. Ook hier heeft de VN een leidende rol gespeeld. De Algemene Vergadering heeft een recht op ontwikkeling omschreven als een recht op grond waarvan ieder individu en alle volkeren aanspraak kunnen maken op de mogelijkheid om bij te dragen aan, en de voordelen te genieten van, economische, sociale, culturele en politieke ontwikkeling, waarbij de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden ten volle kunnen worden gerealiseerd.

5.6 Menselijke waardigheid

De derde mondiale waarde is menselijke waardigheid. De bevordering van respect voor deze waarde, en de verdere ontwikkeling ervan in de taal van de mensenrechten, is wellicht het grootste succesverhaal uit de ideeëngeschiedenis van de Verenigde Naties. Vanaf het allereerste begin heeft de VN de waarde van menselijke waardigheid expliciet als bron en basis bestempeld van alle mensenrechten. Het begon allemaal in 1948, met de afkondiging van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens, waarin werd gesteld dat ieder mens vrij geboren wordt en gelijk is en blijft in waardigheid en rechten. Het idee dat de menselijke waardigheid een universeel gedeeld fundament van de mensenrechtenbeweging vormt is ook algemeen geaccepteerd in de literatuur.

Maar wat is menselijke waardigheid nu eigenlijk? Om universele acceptatie van deze waarde en de daaruit afgeleide mensenrechten te garanderen, heeft de Algemene Vergadering bewust nagelaten om de waarde van menselijke waardigheid in algemene termen te omschrijven. Dit biedt een mooie gelegenheid aan de wetenschap om een dergelijke omschrijving te formuleren. Vaak wordt aan menselijke waardigheid een religieuze connotatie meegegeven. Maar deze optie is niet beschikbaar voor de Verenigde Naties, omdat deze zich niet als geloofsgemeenschap kan presenteren, laat staan als aanhanger van één specifiek

geloof. De VN maakt daarom liever gebruik van een meer intuïtieve benadering van menselijke waardigheid. Alle personen in deze wereld hebben inherente rechten, zo leert de VN ons, die niet afhankelijk zijn van erkenning door anderen. Individuen hebben dus mensenrechten eenvoudigweg op grond van hun mens-zijn. Deze claim heeft universele geldigheid: alle mensen, waar ze ook zijn, wie ze ook zijn en in welke omstandigheden zij zich ook mogen bevinden, hebben recht op respect voor hun intrinsieke waardigheid en de rechten die hieruit voortvloeien. Dezelfde intuïtieve benadering wordt gebruikt bij het afleiden van de mensenrechten uit de waarde van menselijke waardigheid. En omdat we allemaal mensen zijn, is de kern van de mensenrechtencatalogus niet afhankelijk van iemands achtergrond, religie of cultuur.

5.7 Zelfbeschikking van volkeren

De laatste te bespreken waarde is zelfbeschikking van alle volkeren. In 1945 was de wereld nog grotendeels blind voor de onderdrukking en uitbuiting van volkeren door buitenlandse overheersing. Het Handvest was dus aarzelend bij de vaststelling van het alternatief voor dit kwaad, namelijk het zelfbeschikkingsrecht van alle volkeren.

Zodra de VN deze omissie gecorrigeerd had, werd de Organisatie juist een van de leidende krachten bij de mondiale promotie en verwezenlijking van deze waarde. Resoluties van de Algemene Vergadering hebben een belangrijke rol gespeeld in het proces van dekolonisatie. Zolang de waarde werd toegepast op de koloniën, was niet veel conceptueel denken nodig. Het was duidelijk wie de koloniale volkeren waren, en wie de koloniale machten.

Dit proces is nu grotendeels afgerond, en daarmee is behoefte ontstaan aan een meer algemene definitie van het zelfbeschikkingsrecht van volkeren. Er lijkt voorzichtig een consensus te ontstaan, mede gevormd door de Algemene Vergadering, dat de zelfbeschikking van volkeren een waarde is die volkeren beschermt tegen alle mogelijke vormen van onderdrukking. Er is immers geen reden om te suggereren dat de waarde alleen van toepassing is wanneer de onderdrukking in wat voor opzicht dan ook “vreemd” of “buitenlands” is, zoals het geval was in de koloniale context. Een volk kan evenzeer worden onderdrukt, als groep, door de eigen leider. Men kan hierbij denken aan minderheden, waaronder inheemse bevolkingsgroepen, die lijden onder de onderdrukking door de meerderheid. Of aan de gehele bevolking van een bepaald land, onderdrukt door de eigen dictatoriale regering. Nu de waarde op deze manier wordt opgevat, biedt ze niet alleen een basis voor het uitoefenen van een recht op externe zelfbeschikking, dat wil zeggen afscheiding van een volk van de Staat waarin het zich bevindt door de vorming van een nieuwe eigen Staat. De waarde biedt vooral een vruchtbare basis voor een recht op interne zelfbeschikking. Dat recht beoogt het ontstaan van

participatieve processen binnen lidstaten te bevorderen, waaraan het gehele volk kan deelnemen. Wanneer een volk het lot in eigen handen heeft, bestaat nog altijd de mogelijkheid dat andere Staten ingrijpen in de interne aangelegenheden van dit volk. Vandaar dat de garantie van respect voor de soevereine onafhankelijkheid van Staten ook gebaseerd wordt op de mondiale waarde van zelfbeschikking.

Veel over de exacte betekenis van de waarde van zelfbeschikking van volkeren, en de consequenties ervan, staat nog ter discussie. Ondanks vele debatten en resoluties, is er nog altijd geen consensus over wat een volk precies is, en waar een volk nu precies recht op heeft. De VN biedt een rijkdom aan ideeën en mogelijke toepassingen van de waarde aan, maar tegelijkertijd worden moeilijke keuzes tot nog toe dikwijls uit de weg gegaan.

De Verenigde Naties heeft ook een humanisering van deze waarde voorgesteld, dat wil zeggen een mensenrechtelijke benadering van de waarde van zelfbeschikking van de volkeren. De artikelen 1 van beide klassieke mensenrechtenverdragen verkondigen dat alle volkeren het recht op zelfbeschikking hebben, en dat ze op grond van dat recht vrijelijk hun politieke status kunnen bepalen evenals hun economische, sociale en culturele ontwikkeling. De opname van dit recht in de mensenrechtenverdragen heeft geleid tot voortdurende discussies, zowel bij de Verenigde Naties als in de literatuur, over de vraag of zelfbeschikking nu een mensenrecht is.

6 CONCLUDERENDE OPMERKINGEN EN EEN BLIK IN DE TOEKOMST

Deze studie wordt afgesloten met een beoordeling van de rol van de VN bij de evolutie van mondiale waarden, en met een korte blik in de toekomst. Het doel van dit onderzoek was te onderzoeken hoe en in welke mate mondiale waarden de oprichting van de Verenigde Naties en de evolutie van haar doelstellingen, beginselen en beleid mede bepaald hebben. Voorts is gekeken of de Verenigde Naties en de wetenschap elkaar hebben aangevuld en beïnvloed bij het interpreteren en verder ontwikkelen van mondiale waarden als vrede en veiligheid, duurzame ontwikkeling en sociale vooruitgang, menselijke waardigheid, en zelfbeschikking van volkeren.

Bij wijze van algemene conclusie zijn de verschillende benaderingen vergeleken die de VN heeft gebruikt bij het uitwerken van de vier mondiale waarden. De waarde van vrede en veiligheid is door de VN vooral ontwikkeld door het vaststellen van een lijst potentiële bedreigingen van de vrede en veiligheid. Als het gaat om sociale vooruitgang en ontwikkeling, heeft de Algemene Vergadering zich geconcentreerd op het opstellen van een lange reeks van actieplannen en ontwikkelingsprogramma's, met daarin toezeggingen van de internationale gemeenschap om ontwikkelingslanden te helpen bij hun ontwikkeling. Het werk van de VN betreffende de mondiale waarde van menselijke waardigheid heeft weer een geheel ander karakter. Daar heeft de VN zich niet beperkt tot het definiëren van

een lijst van bedreigingen van de waardigheid – zoals bij vrede en veiligheid - of tot het ontwerpen van diverse actieplannen om de menselijke waardigheid wereldwijd te bevorderen – zoals bij ontwikkeling. In plaats hiervan heeft de VN vooral gewerkt aan een imposante lijst van mensenrechten, die alle lidstaten van de Organisatie dienen te respecteren. Omdat de VN verschillende aanwijzingen heeft gegeven aangaande de betekenis van menselijke waardigheid zelf, is hier het meest expliciet sprake van kruisbestuiving tussen de wetenschap en de VN. Zelfbeschikking is waarschijnlijk de meest dubbelzinnige van de vier mondiale waarden. Er is enige consensus over dat het zelfbeschikkingsrecht gebaseerd is op de wens van verschillende gemeenschappen om controle over het eigen lot te hebben, zonder enige externe onderdrukking. Maar over vragen als wie recht heeft op zelfbeschikking, en waarop men precies recht heeft, en in welke omstandigheden, is nog altijd geen overeenstemming bereikt.

Ter afsluiting van de studie worden enkele opmerkingen gemaakt over het karakter van de debatten over mondiale waarden. Bij het onderzoek naar de ideeëngeschiedenis van de Verenigde Naties, valt het geheel eigen karakter op van de beraadslagingen van de San Francisco Conferentie en de Algemene Vergadering. Sommige debatten, zowel in San Francisco als in de Vergadering, hebben een abstract en welhaast filosofisch karakter. Dit onderscheidt hen van de gebruikelijke interstatelijke en politieke bijeenkomsten, die veel meer een praktijkgericht karakter hebben. Toch zijn de debatten in San Francisco en de Algemene Vergadering niet louter filosofische debatten. De deelnemers zijn geen onafhankelijke wetenschappers, maar vertegenwoordigers van een bepaalde Staat, met eigen belangen en eigen culturele en historische tradities. De meeste vertegenwoordigers beperken zich tot het voorlezen aan de Algemene Vergadering van de verklaring die vooraf is goedgekeurd als de officiële visie van de betreffende Staat. Dit maakt betekenisvolle communicatie over en weerlastig. Maar het maakt het wel mogelijk voor andere Staten - en onderzoekers - om een beeld te krijgen van de “mening” van een Staat op een bepaald punt. Toch blijft het niet hierbij, want anders zou er nooit een resolutie aangenomen worden. Er moet worden onderhandeld, gediscussieerd, Staten moeten van gedachten worden veranderd. De resoluties, vooral wanneer ze bij consensus aangenomen zijn, bevatten dikwijls een compromis.

Wanneer de verklaringen van de Algemene Vergadering worden gezien als “codificatie” van het mondiale waarden-discours, is het interessant een blik in de toekomst te werpen, en te denken aan manieren om de kwaliteit van de debatten zelf te verbeteren. Een manier om dit te doen is door het potentieel van de kruisbestuiving tussen de VN en de academische gemeenschap meer te benutten. Dit zou kunnen gebeurendoor het publiceren en het algemeen verspreiden van de VN-documenten, in het bijzonder de San Francisco documenten en de resoluties en verslagen van de beraadslagingen van de Algemene Vergadering. De Verenigde

Naties doet dit al, gebruik makend van de nieuwe media. Ook het organiseren van debatten, waarin de Algemene Vergadering door experts wordt toegesproken, is een mogelijkheid. Idealiter zou een dergelijk proces van kruisbestuiving tussen de Verenigde Naties en wetenschapper toe kunnen bijdragen dat de wereldwijde consensus die bereikt wordt in de Algemene Vergadering ook nog eens stevig verankerd is in wetenschappelijk gefundeerde ideeën en theorieën. De toekomst zal uitwijzen of dit in de alledaagse praktijk van de internationale betrekkingen een wenselijk en vooral haalbaar idee is.